

**Програма підвищення кваліфікації
педагогічних та науково-педагогічних працівників для роботи у закладах освіти
«Інтегрований курс “Культура добросусідства” для Нової української школи»
(за видом освітньої послуги «СЕМІНАР-ТРЕНІНГ»)**

Програму підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, які працюють в ЗЗСО І ступеня і ЗППО, розроблено відповідно до сучасної державної освітньої політики, Концепції Нової української школи та Стратегії реформування освіти України.

1. Найменування: «Інтегрований курс “Культура добросусідства” для Нової української школи».

Програма семінару-тренінгу з методики викладання програм «Я, моя сім'я, мої сусіди», «Місце, де ми живемо», «Працюємо, вчимося, відпочиваємо разом», «Цінуймо край – пишаймося Україною!» інтегрованого курсу «Культура добросусідства» (як варіанту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за Освітньою типовою програмою НУШ-2, розробленою під керівництвом Р. Шияна).

2. Вид підвищення кваліфікації: навчання за програмою підвищення кваліфікації участь у семінарі-тренінгу).

3. Розробник – ГО «ІДЦ «Інтеграція та розвиток»

Автори програми:

Маргарита Араджионі, кандидат історичних наук, керівниця творчої групи розробників наскрізного інтегрованого курсу “Культура добросусідства”;

Банах Ольга Володимирівна, викладачка кафедри педагогіки КЗ «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»;

Брунова-Калісецька Ірина Володимирівна, кандидат психологічних наук, виконавча директорка ГО «ІДЦ «Інтеграція та розвиток» у 2015-2020 рр.;

Козорог Олександра Геннадіївна, експертка Всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини»;

Кравчук Лариса Володимирівна, старша викладачка кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка;

Смірнов Олег Костянтинович, кандидат філологічних наук, директор Представництва DVV International в Україні;

Чернишова Яна Олександрівна, методистка кафедри педагогіки та психології Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

4. Мета: підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності вчителів початкових класів ЗЗСО, які будуть впроваджувати програми інтегрованого курсу «Культура добросусідства» в Новій українській школі щодо реалізації завдань Державного стандарту початкової освіти відповідно до основних напрямів державної політики у галузі освіти, запитів громадянського суспільства, установ і закладів освіти, освітніх потреб споживачів освітніх послуг.

5. Напрямок: розвиток професійно-педагогічних компетентностей (поглиблення професійних знань, умінь, навичок) та інших базових компетентностей учителів ЗЗСО І ступеня.

6. Зміст:

- 1) Опис наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства»: актуальність, структура, зміст, особливості. Компетентності, які ми розвиваємо упродовж роботи за курсом. «Культура добросусідства» в НУШ: ранкові зустрічі, інтегрований курс, класна і позакласна виховна робота. Представлення математичної, технологічної, мовно-літературної, природничої, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської і історичної галузей в програмах «Культури добросусідства» для НУШ.
- 2) Активні та інтерактивні форми і методи викладання курсу «Культура добросусідства». Організація експериментальної і пошуково-дослідницької роботи молодших школярів в «КД». Метод проєктів. Он-лайн інструменти для викладання курсу «Культура добросусідства». Посібники й методичний матеріал. Презентація НМК та електронних методичних матеріалів для вчителів.
- 3) Концептуальні засади громадянської освіти. Європейська рамка культури демократії. Громадянське виховання в початковій школі: можливості та інструменти. Демократизація освітнього середовища в початковій школі. Поняття для розуміння цінностей демократії. Реалізація принципів демократії у процесі вивчення курсу «Культура добросусідства».
- 4) Права людини і права дитини. Основи правової грамотності в курсі «Культура добросусідства».
- 5) Декларація принципів толерантності. Формування культури миру. Ми різні, але рівні: позитивне ставлення до навколишнього різноманіття. Питання культурної сензитивності. Гендерна чутливість. Ставлення до людей з інвалідністю. Досвід адаптації дітей ВПО, УБД та їхніх батьків. Протидія дискримінації.
- 6) Введення в конфліктологію. Конфлікт, його складові, різні стилі поведінки в конфлікті. Огляд методів аналізу конфлікту. Конфліктологія в «Культурі добросусідства». Основи успішного діалогу. Як навчити дитину вирішувати спірні питання ненасильницьким шляхом. Вправи, спрямовані на згуртування колективу, розвиток навичок самопрезентації та конструктивної взаємодії, на формування позитивного ставлення до навколишнього різноманіття, рекомендовані в курсі «Культура добросусідства»;
- 7) Вербальна і невербальна комунікація. Ненасильницька комунікація. Спілкування рідною і нерідними мовами. Особливості міжкультурної комунікації.
- 8) Протидія булінгу і домашньому насиллю. Керування емоціями, профілактика професійного вигорання.
- 9) Формування та розвиток критичного мислення школярів в курсі «Культура добросусідства».
- 10) Робота з ляльками та казками, з медіафайлами в початковій школі. Методика роботи з відеоматеріалами, рекомендованими до курсу «Культура добросусідства», з дитячим, педагогічним і батьківським колективами. Теми медіаграмотності в інтегрованому курсі «Культура добросусідства». Як навчити дітей читати газету та працювати з інформацією в соцмережах. Безпека дітей в Інтернеті.

- 11) Як люди пам'ятають історію. Конфлікт історичної пам'яті. Робота із історичною проблематикою в умовах декомунізації. Символи регіону в контексті історії країни. Пропедевтика історії країни та регіону, усна історія в курсі «КД»;
- 12) Формування екологічної свідомості молодших школярів і відповідальності. Здоров'язбереження. Зміст і методика викладання тем, пов'язаних із екологічною компетентністю і оточуючим географічним середовищем у курсі «Культура добросусідства».
- 13) Зміст і методика викладання тем курсу «Культура добросусідства», присвячених традиційній і сучасній культурі регіону. Міжкультурна компетентність. Уявлення про різноманіття релігій, конфесій і деномінацій в Україні.
- 14) Технологічна галузь. Трудове виховання і профорієнтаційна робота в початковій школі. Формування мотивації до розвитку приватної ініціативи й набуття економічних компетенцій.
- 15) Духовно-моральне виховання школярів. Аксиологічна тематика курсу «Культура добросусідства» в початковій школі.
- 16) Навчання впродовж життя. Особливості роботи з дорослими. Навчання дорослих. Розвиток соціальної згуртованості. Як заохотити батьків відвідувати батьківські збори. Програма курсу «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно». Як проводити батьківські збори по-новому. Досвід проведення батьківських зборів та інших позакласних заходів. Активізація ролі батьківської громади в житті школи, в громаді.

7. Обсяг (тривалість) навчання: 45 годин/1,5 кредиту Європейської кредитної трансфернонакопичувальної системи (ЄКТС).

8. Форма (форми) навчання: очна

9. Програмні результати:

- 1) ознайомлення учасників/-ць з інтегрованим курсом «Культура добросусідства» та наступністю роботи в закладах освіти різного рівня;
- 2) розуміння цілей, завдань, структури, основних положень курсу «Культура добросусідства» для розвитку компетентностей в НУШ;
- 3) розуміння концептуальних засад громадянської освіти, освіти з демократичного громадянства та прав людини;
- 4) знання і розуміння гендерного підходу, культурної сензитивності та інклюзивного ставлення у впровадженні програм «Я, моя сім'я, мої сусіди», «Місце, де ми живемо», «Працюємо, вчимося, відпочиваємо разом», «Цінуймо край – пишаймося Україною»;
- 5) розуміння концептуальних засад ненасильницької комунікації, розвиток навичок міжкультурної вербальної та невербальної комунікації в закладі освіти;
- 6) знання концептуальних засад прав людини і прав дитини, механізмів їх захисту;
- 7) розуміння правил медіа гігієни та значення медіа освіти в інформаційну епоху, безпеки дітей в інтернеті;
- 8) вміння організовувати експериментальну та пошукову-дослідницьку роботу молодших школярів;
- 9) базові уявлення про конфліктологію, аналіз та розв'язання/трансформацію конфліктів;
- 10) навички роботи з візуальними джерелами, зокрема з фото та відеоматеріалами;
- 11) навички розрізнення та реагування на різні види домашнього насильства та булінг у закладі освіти;

- 12) застосування навичок роботи з дидактичними іграми, ігровими вправами, казками, ляльками, творами літератури та мистецтва для розвитку пізнавального інтересу дітей в рамках програми;
- 13) уміння трансформувати структурні елементи очного тренінгового заняття (знайомство, мотивація, формулювання правил роботи та очікувань від навчання, проведення інтерактивної вправи або активних видів роботи, рефлексія тощо) в дистанційне в практичній освітній діяльності;
- 14) усвідомлення важливості трудового виховання та профорієнтаційної роботи в початковій школі, розвитку екологічної свідомості школярів;
- 15) ціннісне ставлення до історичної пам'яті як інструменту діалогу між поколіннями, регіонами і в Україні в цілому;
- 16) просування демократичних цінностей (повага до багатоманітності, право вибору, формування спільноти, полікультурність) в ЗЗСО;
- 17) ціннісне ставлення до процесу самовдосконалення, навчання впродовж життя, а також розуміння актуальності і можливостей ефективного використання цифрових технологій.

10. Цільова аудиторія: вчителі(-ки) початкових класів

11. Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться:

професійно-педагогічна: обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, методик, інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню дітей молодшого шкільного віку, здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів сучасної школи;

соціально-громадянська компетентність: розуміння сутності громадянського суспільства; володіння знаннями про права і свободи людини; усвідомлення глобальних (зокрема й екологічних) проблем людства і можливостей власної участі у їх розв'язанні; усвідомлення громадянського обов'язку та почуття власної гідності; вміння визначати проблемні питання у соціокультурній, професійній сферах життєдіяльності людини та вміння віднаходити шляхи їх розв'язання; здатність до ефективної командної роботи; вміння попереджувати та розв'язувати конфлікти, досягаючи компромісів; вміння вести конструктивний діалог, співпрацювати з іншими, поважати думку інших, проявляти толерантність, емпатію; вміння критично мислити, визначати проблему та бачити шляхи її розв'язання;

загальнокультурна компетентність: здатність розуміти твори мистецтва, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва; усвідомлення власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших;

мовно-комунікативна компетентність: володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності; – вміння вислуховувати, обстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми розміркування та аргументації; розвиненість культури професійного спілкування; здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій);

психолого-фасилітативна компетентність: усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини – здатність сприяти творчому становленню здобувачів освіти та їхньої індивідуальності;

підприємницька компетентність: оволоділи методиками розвитку у дітей вміння генерувати нові ідеї й підприємницькі ініціативи та втілювати їх у життя задля

підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави;

інформаційно-цифрова компетентність: здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного інформаційного суспільства; знання і розуміння місця цифрових інструментів при навчанні онлайн; здатність розвивати нові уміння, технології, дидактичний інструментарій, використання практичного досвіду, дидактичного матеріалу в освітній діяльності.

12. Документ про результати навчання: сертифікат видається в електронному або паперовому вигляді після завершення навчання за програмою підвищення кваліфікації та виконання 80% запропонованих завдань вихідної діагностики. Здійснюється онлайн-реєстр виданих сертифікатів з відповідними відомостями підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, зазначеною кількістю академічних годин – 45,0 годин.

Програму укладено згідно з п. 2 ст. 59 ЗУ «Про освіту» та відповідно до п. 10 постанови КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою КМУ від 27 грудня 2019 року № 1133) і Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» (наказ МОН від 13.12.2018 р. № 1392)

Навчально-тематичний план

№	Тема	Кількість годин
1	Реєстрація учасників. Знайомство. Вхідна діагностика. Очікування Презентація курсу «Культура добросусідства». Актуальність курсу і його особливості. Його структура. Інтегративний характер курсу.	1,5
2	Компетентності які ми розвиваємо упродовж роботи за курсом. «Культура добросусідства» в НУШ: ранкові зустрічі, інтегрований курс, класна і позакласна виховна робота. Представлення математичної, технологічної, мовно-літературної, природничої, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської і історичної галузей в «Культурі добросусідства» для НУШ.	1,5
3	Активні та інтерактивні форми і методи викладання курсу «Культура добросусідства». Посібники й методичний матеріал.	1,5
4	Он-лайн інструменти для викладання курсу «Культура добросусідства». Презентація НМК та електронних методичних матеріалів для вчителів, які працюють за курсом «Культура добросусідства».	2,0
5	Концептуальні засади громадянської освіти. Європейська рамка	2,0

	культури демократії. Громадянське виховання в початковій школі: можливості та інструменти. Демократизація освітнього середовища в початковій школі. Поняття для розуміння цінностей демократії. Реалізація принципів демократії у процесі вивчення курсу «КД»	
6	Права людини і права дитини. Основи правової грамотності в курсі «КД»	2,0
7	Декларація принципів толерантності. Формування культури миру. Ми різні, але рівні: позитивне ставлення до навколишнього різноманіття. Питання культурної сензитивності. Гендерна чутливість.	2,0
8	Ставлення до людей з інвалідністю. Досвід адаптації дітей ВПО, УБД та їхніх батьків. Протидія дискримінації.	2,0
9	Введення в конфліктологію. Конфлікт, його складові, різні стилі поведінки в конфлікті. Огляд методів аналізу конфлікту. Конфліктологія в «КД»	2,0
10	Основи успішного діалогу. Як навчити дитину вирішувати спірні питання ненасильницьким шляхом. Вправи, спрямовані на згуртування колективу, розвиток навичок самопрезентації та конструктивної взаємодії, на формування позитивного ставлення до навколишнього різноманіття, успішної міжкультурної комунікації рекомендовані в курсі «КД»	2,0
11	Вербальна і невербальна комунікація. Ненасильницька комунікація. Спілкування рідною і нерідними мовами. Особливості міжкультурної комунікації	2,0
12	Протидія булінгу і домашньому насиллю. Керування емоціями, профілактика професійного вигорання.	2,0
13	Формування та розвиток критичного мислення школярів в курсі КД.	2,0
14	Теми медіаграмотності в спецкурсі «КД». Як навчити дітей читати газету та працювати з інформацією в соцмережах. Безпека дітей в Інтернеті.	2,0
15	Робота з ляльками та казками, з медіафайлами в початковій школі Методика роботи з відеоматеріалами, рекомендованими до курсу «Культура добросусідства», з дитячим, педагогічним і батьківським колективами	2,0
16	Як люди пам'ятають історію. Конфлікт історичної пам'яті. Робота із історичною проблематикою в умовах декомунізації. Символи регіону в контексті історії країни. Пропедевтика історії країни та регіону, усна історія в курсі «КД»	2,0
17	Формування екологічної свідомості молодших школярів і відповідальності. Зміст і методика викладання тем, пов'язаних із екологічною компетентністю і оточуючим географічним середовищем у курсі «КД». ОБЖ	2,0

18	Зміст і методика викладання тем курсу «Культура добросусідства», присвячених традиційній і сучасній культурі регіону. Міжкультурна компетентність. Уявлення про різноманіття релігій, конфесій і деномінацій в Україні.	2,0
19	Технологічна галузь. Трудове виховання і профорієнтаційна робота в початковій школі. Формування мотивації до розвитку приватної ініціативи й набуття економічних компетенцій.	2,0
20	Організація експериментальної і пошуково-дослідницької роботи молодших школярів в «КД». Метод проектів.	2,0
21	Навчання впродовж життя. Особливості роботи з дорослими. Навчання дорослих. Чим освітянин для дорослих відрізняється від шкільного вчителя? Як заохотити батьків відвідувати батьківські збори?	2,0
22	Програма курсу «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно». Досвід проведення батьківських зборів та інших позакласних заходів. Як проводити батьківські збори по-новому. Згуртування батьківської спільноти. Активізація ролі батьківської громади в житті школи, в громаді	2,0
23	Духовно-моральне виховання школярів. Аксиологічна тематика курсу «Культура добросусідства» в початковій школі.	1,5
24	Проведення підсумкового анкетування й підсумкової діагностики. Рефлексія. Вручення сертифікатів. Завершення семінару	1,0
Всього		45,0

Література і цифрові ресурси:

1. «Я, Ти, Він, Вона...» – посібник для вчителів з анти дискримінаційної освіти / Олександр Войтенко, Юрій Комаров, Ірина Костюк. – К. : Видавнича фірма «Відродження», 2009. – 122 с.
2. 4 методи розвитку критичного мислення в початковій школі. URL: <https://osvitoria.media/experience/4-metody-rozvytku-krytychnogo-myslennya-u-pochatkovij-shkoli/>
3. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС]. – РЕЖИМ ДОСТУПУ : <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfn27939enn.pdf>
4. Аудмайер К. Все на одного: Как защитить ребенка от травли в школе = Du Er Viktigere Enn Du Tror. – М. : Альпина Паблишер, 2016. – 152 с.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
6. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод.посіб. – К. : Навч. книга, 2002. – 112 с.
7. Безпальча Р. Гендер і Ми. Інтегрування гендерного підходу в освіту та виховання: навч.-метод. посіб. для шк. і ст. молоді / Р. Безпальча Т. Мельник. – К., 2009. – 160 с.
8. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.

9. Беляєва О. Булінг зсередини: причини та наслідки / О. Беляєва // Психолог. – 2019. – № 1 (649). – С. 12-19.
10. Вдовиченко Г., Бабкіна К., Денисенко Л., та ін. Волонтери. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2015. – 256 с.
11. Виховуємо людину і громадянина. Навчально-методичний посібник/ Упор.: С. Буров, О. Войтенко, І. Костюк. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2009. – 130 с.
12. Від співпраці до примирення : посібник для лідерів громадянського суспільства / за заг. ред. О. К. Смірнова; автори-упорядники: М. А. Араджионі, І. В. Брунова-Калісецька, А. І. Гусєв, І. Г. Терещенко. – К. : Золоті ворота, 2015. – 207 с.
13. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект в бизнесе/ Дэниел Гоулман; пер. с англ. А. П. Исаевой.- М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2013. – С. 512.
14. Громада, що навчається: Ключові тенденції та фактори розвитку освіти дорослих. – Київ, 2017. – 35 с.
15. Державний стандарт початкової загальної освіти. [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС]. – РЕЖИМ ДОСТУПУ : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
16. Джуліман Енвер та Лілліан Юрт. Навчання молоді правам людини. Посібник для організаторів освітніх заходів з прав людини для молоді. – Харків : Права людини, 2009. – 156 с.
17. Драматичне виховання: теорія та практика / Павловська М.; пер. з чеськ. – В. Люля. – Praha : АМО, 2016. – 37 с.
18. Загрожено мови. Кримськотатарська та інші тюркські мови в Україні : збірник наукових праць / НАН України. Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. – Київ, 2016. – 344 с.
19. Закон України “Про освіту”. - Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
20. Закон України “Про повну загальну середню освіту” - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
21. Играем вместе : игры для детей дошкольного и младшего школьного возраста. – Симферополь : Антиква, 2010. – 252 с.
22. Інвалідність та суспільство / Загальна редакція: Л. Байда, О. Красюкова – Енс. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – 187 с.
23. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. – Щецін: Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.
24. Казкове відлуння. Сказочное эхо... / за ред. М. А. Араджиони. – Симферополь : ДОЛЯ, 2002.
25. Календар прав людини: посібник для педагогічних працівників навчальних закладів. – К. : ВАІТЕ, 2016. – 80 с.
26. Капітоненко М. Культура миру. Посібник з толерантності. – К. : МЦПД, 2018. – 100 с.
27. Кете де Врис М. Мистика лідерства. Развитие эмоционального интеллекта / Кете де Врис М.; [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 311 с.
28. Коваль Р., Горова А. Шкільна служба розв’язання конфліктів: досвід упровадження / Р. Коваль, А. Горова, А. Нікітчук, О. Микитюк, Ю. Ліхоліт. – К.: Видавець Захаренко В. О., 2009. – 168 с.
29. Коваль Р., Горова А., Нікітчук А., Микитюк О., Ліхоліт Ю. Шкільна служба розв’язання конфліктів: досвід упровадження. Посібник. – К. : Видавець Захаренко В. О., 2009. – 168 с. Колодій А. Культурний плюралізм і етнонаціональна політика /
30. Компас. Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді / під ред. П. Брандер, Е. Кін, В. Юхаж, А. Шнайдер. [Електронний ресурс]. – Рада Європи, 2012. – 624 с. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/compass>
31. Компасито. Пособие по обучению детей правам человека/ Мария Эмилия, Бредероде-Сантос, Джо Клейес, Ранья Фазах, Аннет Шнайдер, Жужанна Селени.

- [Електронний ресурс]. – Совет Европы, 2008. – 350 с. – Режим доступу: <http://www.eyeb.coe.int/compasito/ru/>
32. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» / В. Л. Андрєєнкова, К. Б. Левченко, Н. В. Лунченко, М. М. Матвійчук. – К.: ТОВ «Агентство Україна», 2018. – 144 с.
 33. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=952_008
 34. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Х. : Право, 2012. – 128 с.
 35. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
 36. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/yaIW8o4>
 37. Кравчук Л. В. Реалізація андрагогічного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/6aIEBcb>
 38. Культура добросусідства : Комплект програм спеціального інтегрованого курсу для закладів освіти України / [авторський колектив під керівництвом М. А. Араджионі]. – К. : ТОВ «ЛітМір», 2018. – 260 с.
 39. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому : Методичні матеріали та практичний досвід / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, А. І. Гусєв, Г. А. Коломоєць, В. І. Потапова]. – К. : ТОВ «Прометей», 2017. – 328 с. : іл. – Англ., рос., укр.
 40. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / [редактори-укладачі: О. В. Аніщенко, М. А. Араджионі, А. І. Гусєв, В. І. Потапова]. – К. : ТОВ «Прометей», 2019. – 544 с.
 41. Культура добросусідства. Частина 1 : Я, моя сім'я і мої сусіди. Тернопільщина: Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Тернопільської області / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, М. Я. Голуб, О. І. Когут, О. М. Петровський]. – К. : ТОВ «Прометей», 2020. – 84 + IV с. : іл. – Англ., білорус., кримськотат., нім., новогрецьк., польськ., рос., румунськ., турецьк., укр. (або будь-яка інша область – видання 2018-2020 р.)
 42. Культура добросусідства. Частина 2 : Місце, де ми живемо. Миколаївщина : Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Миколаївської області / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, О. Д. Вітківська, Д. В. Лукьяненко, І. Є. Ніколаєв]. – К. : ТОВ «Прометей», 2020. – 96 + IV с. : іл. – Англ., білорус., болг., гагауз., грецьк., кримськотат., німецьк., польськ., рос., укр. (або будь-яка інша область – видання 2018-2020 рр.)
 43. Культура добросусідства. Частина 3 : Учимся, відпочиваємо та працюємо разом. Запорізький край : Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Запорізької області / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, Т. О. Іріюглу, Ю. О. Іріюглу, Л. М. Корчева, О. В. Ньюкало]. – К. : ТОВ «Прометей», 2019. – 88 с. : іл. – Англ., болгар., грецьк., гагаузьк., караїм., кримськотат., нім., польськ., ромськ., рос., румун., укр., франц. (або будь-яка інша область – видання 2018-2020 рр.)
 44. Культура добросусідства. Частина 4 : Цінуймо край – пишаймося Україною! Луганщина : Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Луганської області / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, О. В. Волошенюк, М. М. Карпенко, О. М. Сиухіна, О. В. Слепцова, В. О. Чередниченко, Я. О. Чернишова]. – К. : ТОВ «Прометей», 2019. – 120 с. : іл. – Англ., болгар., гагауз., кримськотат., нім., новогрецьк., польськ., ромськ., рос., сербськ., укр. (або будь-яка інша область – видання 2018-2020 рр.)
 45. Куценко Я. М. Емоційний інтелект: проблеми діагностики/ Я. М. Куценко// Проблеми сучасної психології. - 2011. -№ 14, с. 32 – 38.

46. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: Плани-конспекти уроків / за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. – Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. – 201 с.
47. Медіаграмотність у запитаннях та відповідях : Навчальна програма / Літостанський В. В., Іванов В. Ф., Волошенюк О. В., Даниленко В. І., Мележик В. П. – Київ, 2014. – 32 с.
48. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / Волошенюк О. В., Ганик О. В., Голощাপова В. В., Дегтярьова Г. А., Іванова І. Б., Кожанова А. Ю., Пиза Г. Ю., Шкребець О. О, Янкович О. І. / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. – Київ : ЦВП, АУП, 2018 — 234 с.
49. Медіаосвіта і медіаграмотність [Електронний ресурс] // Академія української преси : портал МБФ. URL.: <http://medialiteracy.org.ua/index.php>.
50. Медіаосвіта та медіаграмотність. АУП [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. - Київ. Матеріали II Міжнародної конференції / Сагайдак Г. В., Гейкіна Наталя. URL: : <http://www.medialiteracy.org.ua/>
51. Меморандум неперервного образования Европейского Союза // Адукатар. – Минск, 2006. – № 2(8). – С. 24–27.
52. Мистецтво жити в громаді. Навчально-методичний посібник з громадянської освіти та виховання учнівської молоді для вчителів та учнів середніх загальноосвітніх закладів / Укладачі: Буров С та інші. – Львів : ЗУКЦ, 2008, – 192 с.
53. Навчаємось дебатовати: навч.-метод. посібник / за заг. ред. М. Масютіної. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2010. – 202 с.
54. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>
55. Не смійся з мене (Don't Laugh at me). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://youtu.be/s5dHRDM1cE4>
56. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – К. : НМЦВО, 2000. – Вип. 25. – 212 с.
57. Обучаем демократии. Базовые материалы для обучения демократической гражданственности и правам человека для учителей/ Редакторы: Рольф Голлоб, Петер Крапф, Вильтруд Вайдингер [Електронний ресурс]. – Совет Европы, 2010. – Режим доступу: <http://www.library.ukma.edu.ua/?id=214>
58. Обучение культуре мира в школах приносит мир в сообщество: методические материалы и упражнения для развития культурной сензитивности и школьной медиации / Сост. И. Брунова-Калисецкая, И. Гайович. – К. : Золоті Ворота, 2010. – 40 с. – Рус., перевод с серб.
59. Онлайн-курс «Недискримінаційний підхід у навчанні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-Studena+Inc+1/about>. Навчальний курс для керівників шкіл, вчителів початкових класів, який познайомить практичними порадами як скласти план дій для протидії булінгу, як створити школу, дружню до кожної дитини.
60. Онлайн-курс «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:MON+AB101+2019_T2/about. Навчальний курс для директорів шкіл та педагогів, в якому можна отримати поради щодо організації системної роботи у закладі з попередження булінгу, як правильно педагогам реагувати на прояви булінгу, які інструменти застосувати.
61. Освітня програма інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для 1 циклу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/ZaIRB4i>
62. Освітня програма інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для 2 циклу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/1aIR5jd>
63. Партнерська взаємодія вчителів і батьків у контексті Нової української школи : Метод. посіб. / за ред. Л. М. Загрійчук, Г. Д. Стрільчик. – Івано-Франківськ, 2019. – 279.

64. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.living-democracy.com.ua
65. Педагогіка партнерства: залучаємо батьків до співпраці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/0aITmcp>
66. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. / І. П. Підласий. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 360 с.
67. Полікультуріка. Як організувати виховання міжкультурної толерантності у школі та позашкільній діяльності : навчально-методичний посібник / авт.- упоряд. А. Ленчовська, К. Крейдерман, М. Грінберг. – К.: ТОВ «Майстерня книги», 2010. – 344 с.
68. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. – К. : А.С.К., 2003.
69. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К. : А. С. К., 2007. – 144 с.
70. Постанова КМУ від 21.08.19 № 800 “Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників”(із змінами). - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>
71. Потапова В., Скрипник О. Как организовать дискуссию по фильму? (методические рекомендации) / Потапова В., Скрипник О. Информационно-исследовательский центр «Интеграция и развитие». – К. : Золотые ворота, 2012. – 64 с.
72. Права людини для дітей: посібник для вчителів та тренерів / Денисенко Л. В., Дзюбій О. А. – К. : Час Друку, 2011. – 260 с.
73. Права людини і місцева демократія / Упорядники: Буров С., Величко Н., Єлігулашвілі М., Жигалдо В., Ковшун Л., Левченко О. – 2017. – 92 с.
74. Правила класу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https:// ukrom.in.ua/pub/1-pravila-klasu.html](https://ukrom.in.ua/pub/1-pravila-klasu.html)
75. Протидія дискримінації за ознакою інвалідності : посібник для громадських організацій / за ред. М. Ясеновської; ХОФ «Громадська Альтернатива». – Х., 2011. – 80 с.
76. Работа с родителями: Пособие для учителей начальных классов / М. П. Осипова, Г. А. Бутрим, И. А. Мельничук и др. : под общ. Ред. М. П. Осиповой, Г. А. Бутрима. – Мн., «Экоперспектива», 2013. – 480 с.
77. Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібн. – Львів : ЗУКЦ, 2012. – 332 с. : іл.
78. Рамки компетентностей Ради Європи, необхідних для культури демократії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/0aIYvdQ>
79. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lastrada.org.ua/ucp_file.php?c=JqVIjfoFBStqlCLmi1wsfbXKGCUY1e
80. Розвиваємо громадянські компетентності з 1 класу /Банах О. В., Боярчук О. І., Кравчук Л. В., Мирошніченко Т. І., Санковська І. М./ Під заг. ред. Бібік Н. М., Араджионі М. А. — К.: ФОП «Парашин К. С.», 2018. — 880 с.
81. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>
82. Соловійова О. Д., Дубровська Є. В. Організація роботи з розв'язання проблем насильства в загальноосвітньому навчальному закладі. Методичні рекомендації / О. Д. Соловійова, Є. В. Дубровська // – Київ: 2016. – 81 с
83. Софій Н. З., Кузьменко В. У. Про сто і один метод активного навчання. – К. : Крок за кроком, 2004. – 128 с.
84. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічному мовленню. Посібник для вчителів. – Київ : СПД Кузьменко, 2006. – 126 с.

85. Терещенко И. Г., Гусева А. В., Гусев А. И. Медиация в школе: украинский опыт внедрения / И. Терещенко, А. Гусева. А. Гусев. Информационно-исследовательский центр «Интеграция и развитие». – К. : Золотые ворота, 2013. – 150 с.
86. Технології розвитку критичного мислення учнів/ Адаптований переклад з англ. / Алан Кроуфорд, Е. Венди Саул, Самуел Метьюз, Джеймс Макінстер; за заг. ред. Олени Пометун. – К. : – 303 с.
87. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник – Х. : Видавнича група «Основа» ПП «Тріада +», 2008. – 192 с.
88. Уповноважувальна освіта: посіб. для тренерів / за ред. О. Суислової. – Київ : Інформаційно-консультативний жіночий центр, 2002. – 234 с.
89. Урдзе Томс. Посібник для фахівців з навчання дорослих / Томс Урдзе. – Київ, ТОВ «Контекст Україна». – 84 с.
90. Уроки з підприємницьким тлом : Навчальні матеріали / За заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. Варшава: Сова, 2014. - 398 с.
91. Фопель К. Как научить детей сотрудничать, часть I. – М., 2000.
92. Фопель К. Сплоченность и толерантность в группе. – М., 2003.
93. Череповська Н. Медіакультура та медіаосвіта учнів ЗОШ: візуальна медіа культура/ Наталія Череповська. – Київ: Шкільний світ, 2010. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
94. Як захистити дітей від кібернасильства. Розвиток дитини. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/conflict/631/>
95. Як розповісти дітям про гроші / С. Біденко, І. Золотаревич - Х.: Вид. група “Основа”, 2016. - 128 с.: іл.